

Література

1. Дорошко О. Технопарки як засіб стимулювання інноваційної діяльності // *Ефективна економіка*. – 2009. – №5. – С.67–98.
2. Тельнов А. С., Гончарук В. В. *Технологічні парки: проблеми та перспективи розвитку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_1_2/035-041.pdf.
3. МЭиМО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.politstudies.ru/friends/meimo1_01.htm.

Наталія КРАВЧУК

Тернопільський національний економічний університет

«КОНВЕРГЕНЦІЯ – ДИВЕРГЕНЦІЯ» ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: НОВІ ВИКЛИКИ І ФУНДАМЕНТАЛЬНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Глобальний розвиток на початку XXI століття супроводжується одночасним розгортанням полярно-векторних процесів: поряд із явно вираженим посиленням конвергенції компонент глобально-центричної економіки (зближення економік різних країн, втягування більшості з них у загальне русло світової цивілізації) наростає їх неоднорідність (багато країн, з різних причин, не готові адаптуватися до імперативів сучасного науково-технічного прогресу, до структурних змін на світових ринках). Сучасні процеси глобалізації, міжнародної економічної інтеграції та конвергенції протікають «із різношвидкісною динамікою» [1], у складному сплетінні геополітичних і соціально-економічних протиріч, свого роду «ліній розлому» [2]. Йдеться, передусім, про масштабні зміни і вражаючі темпи економічного зростання у країнах, що розвиваються; про їх «нову конвергенцію» з розвинутими країнами – тенденцію, яка, очевидно, змінить глобальний ландшафт і глобальний розвиток у найближчі десятиліття; і, водночас, про загострення протиріч між космополітизмом капіталу і державним суверенітетом, як формою організації суспільства; між процесами глобалізації, базовою основою якої є лібералізація як соціального, так і економічного розвитку, їх гармонізація і уніфікація на принципах глобальності, і політичною владою, все ще сконцентрованою на рівні держави. Порушився баланс між традиційними державними інститутами прийняття рішень і новими глобальними центрами, що контролюють необхідні для їх реалізації ресурси і економічні процеси. Світ стає, з одного боку, гомогенним і взаємопов'язаним, а з іншого – гетерогенним і розділеним. Пошук причин поєднання цих полярностей – «конвергенції і дивергенції» глобального розвитку – на загальнотеоретичному і методологічному рівні залишається одним із ключових завдань у рамках сучасної постмодерністської альтернативи. Акцентуючи увагу на відповідній невизначеності, доцільно виокремити декілька тез дискусійного характеру, які мають методологічне значення.

Теза перша. Сучасний світ, з одного боку, поступово і об'єктивно трансформується у простір глобальної взаємодії усіх його складових, а з іншого – незважаючи на посилення тенденції до синхронізації економічних циклів, зберігається специфіка відтворювальних процесів як окремих країн, так і їх угруповань. Спостерігається нашарування на традиційні структури геопростору нових інститутів і відносин, нових форм співробітництва і конкуренції, партнерства і взаємного протистояння, досягнення консенсусу і загострення конфліктогенності. Сучасна глобальна криза лише посилила ці тенденції, поставивши на порядок денний проблему дивергенції глобального розвитку. І якщо в докризовий період нагадування про це було ознакою антиглобалізму і недалекогоглядного песимізму, то упродовж останніх років фрази на кшталт: «занепад глобалізації», «економічний націоналізм і протекціонізм – нова реальність» ламають традиційні уявлення про принципи й закони, які мають у найближчому майбутньому стати базовою основою глобального економічного розвитку. На цій основі вкотре актуалізувалися проблеми дуалізму глобального розвитку: з одного боку, посилилась традиційна система взаємовідносин держав на принципах міждержавних відносин згідно установок традиційної дипломатії, захисту національних інтересів і національного суверенітету; а з іншого – не менш актуальною залишається ідея

«транснаціонального глобального світу», у якому суверенітет національної держави поступово звужується, а економічні і політичні рішення, з тих чи інших життєво важливих питань, дуже часто приймаються з урахуванням глобальних тенденцій.

У цьому контексті виникає більше запитань, а ніж прогнозованих відповідей. Чи здатна західна модель демократії ефективно відповісти на виклики нових історичних реалій у світі, де лише 15 % держав проходять тест на повну відповідність принципам демократизації громадянського суспільства, а понад 50 % – сповідують авторитарні (в т.ч. гібридні) режими правління? Загострюються не менш сакраментальні питання щодо англосаксонської моделі ринкової економіки і тих цінностей, принципів і установок, які формують її соціально-філософську і морально-етичну основу. У цьому контексті глобальна криза викрила міфологію й самого символу глобалізації – «Вашингтонського консенсусу», на постулатах і принципах якого обґрунтовувалася теза про еру глобалізації, триумф вільного ринку і тотальне обмеження державного втручання в економіку. Парадоксально, але доводиться визнати, що традиційні економічні теорії і моделі, які десятиліттями демонстрували свою адекватність життєвим реаліям ринкової економіки і здатність запропонувати необхідні вектори та інструменти вирішення найскладніших проблем, в умовах сучасної глобальної кризи продемонстрували свою неадекватність. Натомість зростаючу популярність отримує так званий «Пекінський консенсус», що базується на постулатах державного регулювання економіки, пріоритеті національних інтересів і національного суверенітету. Отож, які саме моделі й пріоритети визначатимуть основні вектори глобального розвитку в XXI столітті? – одне із ключових питань порядку денного.

Теза друга. Хоча зміна трендів глобального розвитку в 2000-х роках в умовах посилення глобалізаційних процесів певною мірою сприяла конвергенції соціально-економічних моделей, загалом не відбулося суттєвої уніфікації національних інститутів, що визначають характер економічних і соціальних систем країн і регіонів. У результаті сучасна глобальна криза у відкритій формі переконливо продемонструвала швидке самознищення ідеї уніполярного світу, неухильне руйнування концепцій зовнішньої політики, що імпліцитно вибудовуються на ідеї «економічної і військової зверхності Заходу над рештою світу», ще більше утвердила проблему асиметричності і поліцентричності глобального розвитку. Тут передусім ідеться про помітне зміщення вектору світового економічного розвитку в бік країн, що розвиваються (і, зокрема, про очевидний перерозподіл геополітичного і гео економічного впливу, багатства і економічного потенціалу в країни Східної і Південно-Східної Азії, а також Латинської Америки); найрозвинутіші з них стають членами «клубів конвергенції» індустріально розвинутих країн. Вже зараз поряд зі «старими» – США, Японія, Західна Європа (а точніше, її історичне ядро) – формуються «нові гравітаційні поля» у світовій економіці і політиці навколо Китаю, Індії, Бразилії, Росії, Мексики. У сукупності ці держави в найближчому майбутньому формуватимуть «вищу лігу» в геополітиці й гео економіці. Разом з тим, окреслилися і регіональні лідери – своєрідний «другий ешелон» геополітики і гео економіки – Республіка Корея, Туреччина, Аргентина, Чилі, Індонезія, ПАР, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати та деякі інші держави, які швидкими темпами нарощують свою економічну і військово-політичну могутність. Спостерігається тенденція до зростання гео економічної активності малих країн, що мають потужний науково-технічний і фінансовий потенціал (Сінгапур, Гонконг, Макао). В контексті безпрецедентної зміни якісного і кількісного складу країн-лідерів глобального розвитку, глобалізація у її прозахідному варіанті поступово почала зазнавати свого роду інверсії.

Проте відкритими залишаються питання: чи насправді Захід здає свої позиції? Які перспективи розширення «вищої ліги» світової економіки? Коли і на якій науково-технологічній основі воно відбудеться? І чи стануть країни «другого ешелону» «несучими конструкціями регіональної стабільності й демократизації світового порядку»? Очевидно лише одне – їх стратегічне позиціонування у геопросторі залишається вихідною методологічною конструкцією і невід'ємною детермінантою дивергенції глобального розвитку [3].

Теза третя. Розвиваючи концепт поліцентричності геопростору, доводиться визнати, що на сучасному витку глобальних трансформацій прискорився процес перерозподілу світового валового продукту й дифузії економічної могутності й багатства. В результаті країни «незахідного

світу» перетворились у нових активних акторів світової економіки і політики. У цьому контексті поступово почав втрачати сенс традиційний для індустріальної епохи поділ країн на так звані «три світи», як і саме поняття Третього світу. Але на тлі цих оптимістичних прогнозів неоднозначно розцінюється той факт, що на початку XXI століття (так званої епохи «постіндустріалізму») понад 1 мільярд людей (1/6 частина усього населення планети) проживає (за даними ООН) в нетрях. При цьому кількісно за цим показником лідирують саме країни Азії – 60 %; 20 % – припадає на країни Африки, 14 % – Латинської Америки. Актуальною залишається ця проблема і для країн – «старих гравітаційних центрів», де в нетрях проживає 54 мільйони людей (6 % населення).

З огляду на зазначене, доводиться визнати, що постановка проблеми нової парадигми глобального розвитку в аспекті пошуку його нової діалектики, й надалі залишається відкритою, оскільки «весь самообман з приводу «нового світового порядку» виявився насправді фаустівською змовою між Сходом і Заходом. Вона дозволила східним економікам вирватися із Третього світу «на плечах» західних споживачів і розвитку інфраструктури, і при цьому дозволила західним споживачам підтримувати нереальні розміри зарплат і рівня життя від Уолл-стріту і Детройту до Штутгарта. Вона привела також до нечуваного – з часів Першої світової війни – зосередження багатства серед світових промислових і фінансових титанів» [4, С. 27]. Парадоксально – насправді змінюються лише зовнішня оболонка і форми прояву глобальної нерівності, тоді як фундаментальні основи «архітектурної конструкції» світової фінансової піраміди (у законах і пропорціях перерозподілу світового валового продукту й дифузії економічної могутності й багатства) залишаються незмінними. Її вершину формує світова фінансова олігархія, що не має чітко визначеної «прописки»; середній ярус – економіки розвинутих країн – так званий «центр міжнародної ринкової системи» (у термінах Дж. Сороса); і, на кінець – найнижчий рівень – економіки країн так званої «периферії світового капіталізму». Архітектурна конструкція світової фінансової піраміди переконливо свідчить про те, що в глобально-центричній економіці не діють принципи еквівалентності і справедливості міжнародного обміну і перерозподілу, а спрацьовує принцип майнової поляризації глобального суспільства.

Теза четверта. На фоні оптимістичної риторики про тотальність конвергенції, під надійним прикриттям популізму і софістики про блага глобалізації, невирішеним залишається (відомий у історично-еволюційній ретроспективі) феномен маргіналізації держав у процесі глобального розвитку, яким часто присвоюють статус «fallidos» (як кажуть в іспаномовному ареалі – країн-невдах). І проблема полягає не в глобалізації (як це зазвичай прийнято інтерпретувати), а в тому, що до їх соціально-економічного масиву «загальносвітові» хвилі глобалізації як правило не доходять; вони залишаються «магіналізованим узбіччям» не лише глобалізованого постіндустріального суспільства, але й нерозкритою (свого роду «terra incognita») темою сучасної компаративістики. Через нестачу структурних факторів економічного зростання способи виживання у них різні – від торгівлі доменними іменами (Тувалу, Федеративні Штати Мікронезії), масової еміграції і експортних сировинних потоків (Кабо-Верде, Кірібаті, Коморські острови), притулку мігрантів-нелегалів (Науру) до створення офшорних зон (Вануату, Домініка, Самоа) та індустрії туризму (Антигуа і Барбуда, Барбадос, Сент-Кітс і Невіс).

У контексті окреслених трансформацій потребує принципового оновлення наявна методологічна конструкція дослідження проблем глобального розвитку, актуалізуються питання формування концептуальних засад сучасної парадигми геофінансового простору, що потребують окремих логічно завершених наукових досліджень.

Література

1. Спенс М. Следующая конвергенция: будущее экономического роста в мире, живущем на разных скоростях [Текст] / Майкл Спенс. Пер. с англ. А. Калинина; под ред. О. Филатовичевой. – М.: Изд. Института Гайдара, 2013. – 336 с.

2. Раджан Р. Г. Линии разлома: скрытые трещины, все еще угрожающие мировой экономике [Текст] / Рагурам Г. Раджан. Пер. с англ. И. Фридмана при участии Н. Эдельмана. – М.: Изд. Института Гайдара, 2011. – 416 с.

3. Гришин И. Север-Юг: прогноз социально-экономической и политической динамики / И. Гришин // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2011. – № 3. – С. 74-75

4. Гаджиев К. Мировой экономической кризис в зеркале социокультурных и политико-культурных трансформаций / Камалудин Серажудинович Гаджиев // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2010. – № 8. – С. 19-31.

Тетяна КУРАНТ

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛОГІСТИЧНИХ МЕРЕЖ

В останні роки у світі спостерігається стрімкий організаційний розвиток логістичних компаній та їх об'єднань. За рахунок логістизації світової економіки створено ланцюги поставок і логістичні мережі з наявними новими інноваційними елементами. Постійно зростає кількість та конфігурація різних типів таких утворень. Незважаючи на це, у вітчизняній літературі питанням теоретичного обґрунтування змісту та системної класифікації таких структур приділено недостатньо уваги [1, с.7]. Проте, як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі, багато уваги приділяється визначенню поняття «логістичного утворення» та його рівнів.

Словосполучення «логістичне утворення» у вітчизняній економічній літературі вперше з'явилося в навчальному посібнику А.Г.Кальченко [2,с.21]. Хоча в посібнику науковець не дає визначення поняттю «логістичне утворення», проте зазначає їх різноманітність та особливості [1, с.8].

Натомість Т.В. Кальченко визначає глобальні логістичні утворення – як інтеграції та інтеграційні угруповання глобальної економічної системи, що функціонують на логістичних засадах [3, с. 31-37].

Ключовим елементом будь-якого логістичного утворення, на будь якому ієрархічному рівні є логістичний ланцюг (ланцюг поставок). Як зазначає Є.В.Крикавський, в окремих джерелах дослідники вводять синонім до ланцюга поставок – ланцюг пропозиції, щоб відобразити той факт, що ланцюг повинен бути керованим споживачем, а не постачальниками. Тим самим слово «ланцюг» необхідно замінити визначенням «мережа». Тоді логістична мережа визначається як група незалежних фірм, які конкурують між собою або кооперуються з метою підвищення ефективності переміщення товарів та супроводжуючої інформації, згідно з очікуваннями споживачів [4, ст. 193].

В науковій літературі та на практиці більш поширеним є поняття логістичної системи. Натомість поняття логістичної мережі вживалось не досить часто. Проте з розвитком економіки, посиленням інформатизації та припиненням панівної ери виробника над споживачем, у сторону збільшення впливу споживача на виробництво, спровокувало більш посилений розвиток логістичних мереж вже у глобальному масштабі.

В залежності від учасників мережі і зв'язків між ними розрізняють три основні типи логістичних мереж: логістична мережа з прямими зв'язками, ешелована логістична мережа та гнучка логістична мережа [5, с.52]. Цілі ж управління мережею залежать від виду бізнесу та типу логістичної мережі в якій працює компанія. За терміном дії та функціональністю логістичні мережі поділяються на: тимчасові, постійні, гнучкі та комбіновані [6, с.29].

Аналіз існуючих теорій формування логістичних утворень дозволив виявити, що на сучасному етапі історичного розвитку досягнутий високий рівень інтеграції у світовому господарстві, що спричинило виділення глобальних логістичних мереж як центральних ланок у трансформації логістичних потоків.

Розвиток світової економіки та глобалізація зумовили необхідність дослідження різних типів логістичних мереж, котрі відрізняються в залежності від учасників мережі та зв'язків між ними.

Проте варто відмітити, що з погляду багатьох наукових шкіл, логістична система характеризується складною організаційною структурованістю та внутрішніми взаємозв'язками, які піддаються впливу зовнішніх факторів.